

4 Uføretrygd og sosialhjelp

*Magritt Brustad, professor Dr. scient,
Senter for samisk helseforskning, Universitetet i Tromsø*

Sammendrag

Det foreligger ingen publiserte data om bruk av sosialtjenester og uføretrygd i den samiske befolkningen i Norge. De data som finnes, er basert på geografisk bosted og ikke på individbasert etnisitetsregistrering.

Områdene for Sametingets tilskuddsordning for næringsutvikling (STN) har hatt en noe høyere andel uføretrygdene enn områdene utenfor STN-områdene nord for Saltfjellet (de store byene ekskludert). Den største andelen uføre finner vi i gruppen med lavest utdanning. Dette gjelder både for kvinner og menn. Andelen uføre er størst blant menn i innlandet innenfor STN-området og blant personer i den høyeste alderskategorien.

Det er ingen markant forskjell mellom STN-områdene og de øvrige områdene når det gjelder antall sosialhjelpsmottakere, bortsett fra at andelen nye sosialhjelpsmottakere er noe større i STN-områdene enn i områdene utenfor.

4.1 Uføretrygd

Uførepensjon er en lovfestet trygdeordning i Norge. Hensikten med uførepensjon er å sikre inntekt til livsopphold for personer som har fått inntektsevnen varig nedsatt på grunn av sykdom, skade eller lyte (Nav, 2010).

4.1.1 Uføretrygd i Norge

Norge har hatt en økning i andelen personer som mottar uførepensjon. Ved utgangen av 2008 var det om lag 340 000 personer som mottok uføretrygd i Norge. Det er 70 000 flere enn i 1999. Noe av denne økningen kan tilskrives endringer i alderssammensetningen i befolkningen, men selv justert for alder har det vært en tydelig økning. Etter at ordningen med tidsbegrenset uføretrygd ble innført i 2004, har det vært registrert en relativt kraftig vekst i andelen uføretrygdde. Økningen har vært størst i aldersgruppen under 40 år (Bjørngaard et al., 2009).

4.1.2 Geografiske ulikheter når det gjelder uføretrygd i Norge

Ifølge rapporter fra Nav er det geografiske variasjoner i andel mottakere av uføretrygd i Norge (Bragstad og Hauge, 2008). Man har funnet at forskjellen mellom ulike fylker og kommuner er forholdsvis stabil over tid. Det er påvist flest uføretrygdde i Aust- og Vest-Agder, Telemark, Vestfold, Østfold, Hedmark og Oppland, i tillegg til de tre nordligste fylkene. Det generelle bildet er at tallene er omtrent like for kvinner og menn, bortsett fra i Finnmark, der kvinnene er på nivå med landsgjennomsnittet, mens mennene ligger noe over. I Akershus er det motsatte tilfellet. Der ligger andelen uføretrygdde menn langt under landsgjennomsnittet.

Forklaringer på de geografiske forskjellene når det gjelder uføretrygd, har i hovedsak vært knyttet til aldersforskjeller i kommunene og utviklingen av disse over tid, bruk av sykepengar i kommunen, netto inn- og utflytting, arbeidsledighet og arbeidsmarked. Videre er det antatt at forskjellene kan knyttes til ulike holdninger hos saksbehandlere, hos leger og hos dem som søker om uførepensjon.

BOKS 1

Uføretrygd i Norge og ulike risikofaktorer

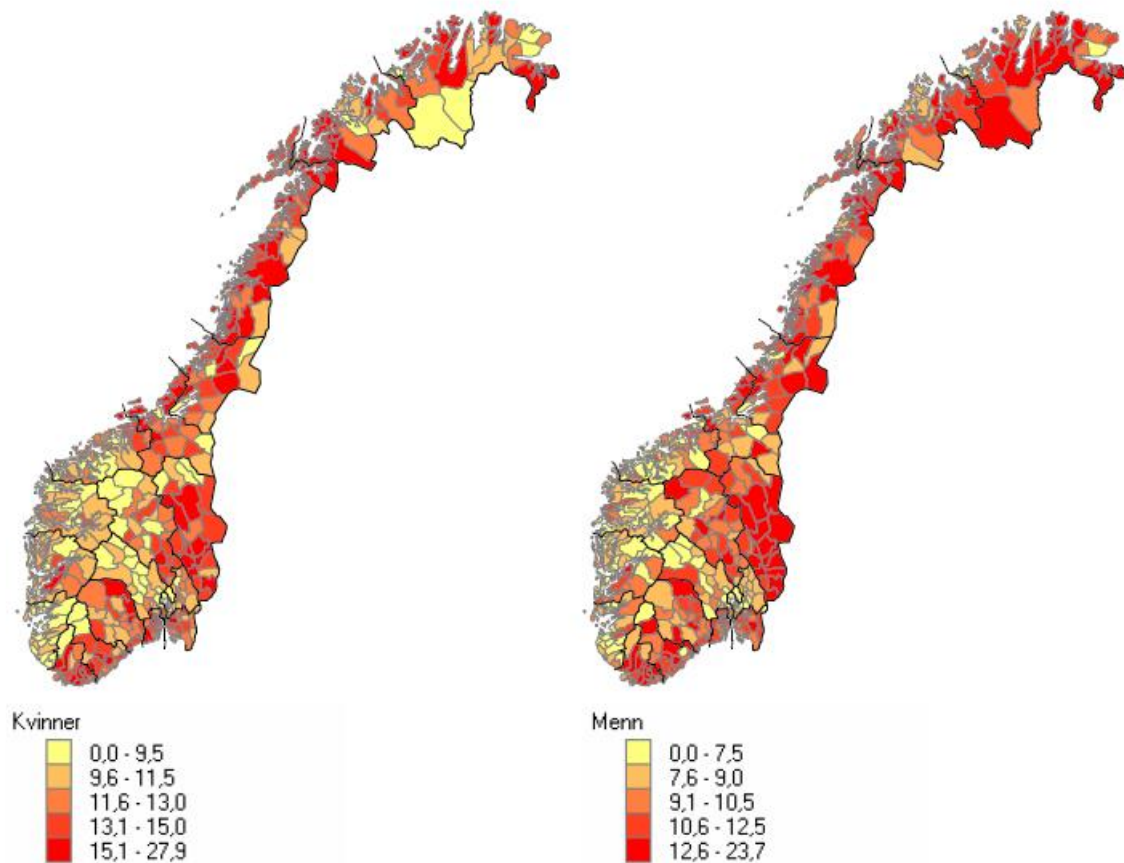
Bjørngaard et al. har nylig publisert en oversiktsartikkel om forskning på uførepensjon i Norden (Bjørngaard et al., 2009). I dette arbeidet fant man at trygdeepidemiologiske studier fra Norge har vist at kvinner har en høyere risiko for å bli uføretrygdet enn menn i de yngste aldersgruppene. Påviste risikofaktorer knyttet til det å bli uføretrygdet har vært psykososiale forhold, sosioøkonomisk status, utdanning og yrkesklasser. De fleste studier har vist at risikoen er to til tre ganger høyere for de laveste sosioøkonomiske klassene og for dem med lavest utdanningsnivå. Yrkesklasse slår sterkest ut for menn, mens utdanning slår sterkest ut for kvinner. Studier har også vist at for personer over 50 år har sosioøkonomiske forhold mindre effekt, spesielt for kvinner. Generelt har det vært hevdet at unge uførepensjoneres av andre årsaker enn eldre, men få studier har sett spesifikt på slike forhold.

Både subjektive og mer objektive mål på helse har vært inkludert i ulike studier på prediktorer for uførepensjon. Fra disse studiene har man funnet at bl.a. fedme, høyt blodtrykk, kreft og selvopplevd dårlig helse – både psykisk og fysisk – var signifikant assosiert med risiko for å bli uføretrygdet. Det samme gjelder for søvnproblemer, depresjon og mangel på sosial støtte. Psykiske lidelser og muskel- og skjelettlidelser er de viktigste medisinske diagnosene ved uføretrygd (Bragstad og Hauge, 2008).

4.1.3 Hva vet vi om forekomst av uføretrygd i den samiske befolkningen?

Det foreligger ingen publiserte studier i Norge om forekomst av uføretrygd i den samiske befolkningen. I det geografiske området som kalles Sápmi, viser tall fra Nav store geografiske forskjeller mellom kommunene. Generelt kan det se ut som om innlandet har lavere insidens (nye tilfeller) av uførepensjonering enn kysten, spesielt for kvinner (figur 1).

Kart 4.1 Nye uføre per 1000 i risikobefolkningen. Gjennomsnitt for årene 2000–2004. Kvinner og menn. For hvert kjønn omfatter hvert intervall ca. 20 prosent av kommunene (Bragstad og Hauge, 2008)

KILDE: STATENS KARTVERK/NAV

4.1.4 Geografibaserte tall fra Statistisk sentralbyrå om uførhet

Fordi Norge ikke har noe personregister basert på etnisitet, er det ikke mulig ut fra nasjonale trygderegister å framskaffe en individbasert statistikk over hvor mange i den samiske befolkningen som mottar uføretrygd. Statistisk sentralbyrå har på oppdrag fra Faglig analysegruppe for samisk statistikk framskaffet geografibaserte tall på disse forekomstene utenfor og innenfor området for Sametingets tilskuddsordning for næringsutvikling (STN).

Befolkningen utenfor STN-områdene er definert som bosatt i Nord-Norge nord for Saltfjellet utenfor STN-området. Byene Alta, Tromsø, Harstad og Bodø er ekskludert.

I tabellene presenteres andel mottakere av uføretrygd på ulike tidspunkter fra 1992 til 2004, i tillegg til nye mottakere per 1000 innbyggere i tre tidsintervaller fra 1994 til 2008. Andelen mottakere av uførepensjon på bestemte tidspunkter gir et bilde av omfanget av denne typen stønad i befolkningen. Antall nye tilfeller av mottakere per 1000 innbyggere i definerte tidsintervaller kan for eksempel si noe om hvorvidt andelen som mottar trygd, øker eller avtar.

Dataene er presentert for kvinner og menn separat og er inndelt etter alder, utdanning og bosted (kyst/innland).

Tallene er kun oppgitt i andeler (per 1000 eller prosent) og det er ikke gjort statistiske analyser for å teste om ulikhetene er såkalt statistisk signifikante.

4.1.5 Uførhet i forhold til alder

Tabell 1 viser at det for kvinner har vært en svak nedgang i andelen uføretrygdede i tidsperioden 1992–2004 både innenfor og utenfor STN-området. På alle tidspunkter er for øvrig tallene i STN-områdene noe høyere enn i områdene utenfor STN nord for Saltfjellet. Det at totaltallene i tabell 1 ikke viser den samme nedgangen, forklares av at andelen eldre i befolkningen har økt i perioden.

Tabell 2 viser at også for menn bosatt i STN-områdene er andelen uføretrygdede høyere enn i områdene utenfor STN. Dette gjelder for alle aldersgrupper. Her ser vi en nedgang i andelen uføretrygdede over tid kun for den eldste aldersgruppen.

Tabell 4.1 Andel mottakere av uføretrygd på ulike tidspunkter i og utenfor STN-området, kvinner. Tallene oppgitt i prosent

Alder	Tidspunkter							
	Januar 1992		Januar 1994		Januar 1999		Januar 2004	
	STN	Ikke STN	STN	Ikke STN	STN	Ikke STN	STN	Ikke STN
20–30	1,6	1,1	1,5	0,9	1,7	1,2	1,1	1,1
31–45	8,5	6,3	7,7	5,5	7,5	5,9	7,0	5,4
46–66	38,7	33,1	36,0	31,2	34,1	30,5	33,1	30,7
Total	17,4	13,8	16,3	12,9	17,1	13,9	17,7	14,9

Tabell 4.2 Andel mottakere av uføretrygd på ulike tidspunkter i og utenfor STN-området, menn. Tallene oppgitt i prosent

Alder	Periode							
	Januar 1992		Januar 1994		Januar 1999		Januar 2004	
	STN	Ikke STN	STN	Ikke STN	STN	Ikke STN	STN	Ikke STN
20–30	1,8	1,0	1,6	0,9	1,8	1,2	1,8	1,2
31–45	5,7	4,0	5,5	3,7	6,3	4,0	6,0	4,0
46–66	33,4	24,7	29,8	22,2	26,8	20,2	27,8	20,3
Total	14,2	9,8	13,1	9,0	13,6	9,3	15,1	10,1

Tabell 3 og 4 viser nye mottakere av uføretrygd i femårsintervaller fra 1994 til og med 2008. For kvinner, spesielt for den eldste aldersgruppen, ser det ut som om områdene utenfor STN har hatt et noe større andel nye tilfeller av uføre, men denne forskjellen ser ut til å jevne seg ut i siste tidsintervall. For menn i STN-områdene er tallene høyere enn i områdene utenfor STN i alle aldersgruppene i hele perioden. I aldersgruppene 45 år og yngre har det vært en tilnærmet halvering av nye mottakere av uføretrygd i det siste tidsintervallet (2004–2008) sammenliknet med de to forutgående

femårsintervallene. I aldersgruppen 46–66 år er det også en nedgang i løpet av tidsperioden, men ikke så markant.

Tabell 4.3 Nye mottakere (per 1000) av uføretrygd i ulike tidsintervaller i og utenfor STN-området (STN og ikke STN), kvinner

Alder	Periode					
	1994–1998*		1999–2003**		2004–2008***	
	STN	Ikke STN	STN	Ikke STN	STN	Ikke STN
20–30	12,5	12,9	7,7	9,6	8,4	4,9
31–45	44,9	49,5	37,8	36,7	18,6	15,3
46–66	106,0	117,3	106,5	117,9	96,3	98,9
Total	57,7	61,8	58,6	60,0	51,9	47,4

* perioden går fra februar 1994 til januar 1999

** perioden går fra februar 1999 til januar 2004

*** perioden går fra februar 2004 til desember 2008

Tabell 4.4 Nye mottakere av uføretrygd (per 1000) i ulike tidsintervaller i og utenfor STN-området (STN og ikke STN), menn

Alder	Periode					
	1994–1998*		1999–2003**		2004–2008***	
	STN	Ikke STN	STN	Ikke STN	STN	Ikke STN
20–30	11,7	10,3	10,1	8,2	5,0	6,1
31–45	37,9	26,9	33,1	23,9	18,5	13,9
46–66	109,2	104,4	121,7	102,0	104,7	87,9
Total	55,9	47,8	63,8	49,1	54,9	42,8

* perioden går fra februar 1994 til januar 1999

** perioden går fra februar 1999 til januar 2004

*** perioden går fra februar 2004 til desember 2008

4.1.6 Uførhet i forhold til utdanningsnivå

I tabell 5 og 6 er forekomst av uførhet i forhold til utdanningslengde angitt for ulike tidspunkter fra 1992 til 2004. I gruppen med kortest utdanning finner vi den høyeste andelen uføre både blant menn og kvinner. Dette mønsteret kommer tydeligere fram i STN-området enn utenfor, spesielt for menn.

Tallene viser at det verken for kvinner eller menn er noen markant endring over tid i denne perioden for personer med bare grunnskoleutdanning. For personer med bare videregående skole er det en moderat økning over tid både for kvinner og menn. Hos personer med høyere utdanning er det fra 1992 til 2004 en fordobling av andelen uføre både for kvinner og menn. Dette mønsteret er likt i så vel som utenfor STN-området og kan antakelig dels forklares av at andelen eldre med høyere utdanning har økt i løpet av perioden.

Tabell 4.5 Andel uføretrygdede i forhold til utdanningsnivå på ulike tidspunkter i og utenfor STN-området (STN og ikke STN), menn. Tallene oppgitt i prosent

Utdannelse	Tidspunkter							
	Januar 1992		Januar 1994		Januar 1999		Januar 2004	
	STN	Ikke STN	STN	Ikke STN	STN	Ikke STN	STN	Ikke STN
Grunnsk.	14,2	11,4	13,4	10,8	13,4	10,8	14,3	11,1
Vgs.	8,1	6,0	7,7	5,7	9,6	6,6	10,8	7,9
Høyere utd. (kort el. lang)	1,9	1,7	2,1	1,6	2,4	2,4	5,2	3,2
Uoppgitt el. ingen utd.	1,3	0,9	1,1	0,9	0,8	0,8	1,0	0,7

Tabell 4.6 Andel uføretrygdede i forhold til utdanningsnivå i ulike tidsintervaller i og utenfor STN-området (STN og ikke STN), kvinner. Tallene oppgitt i prosent

Utdannelse	Tidspunkter							
	Januar 1992		Januar 1994		Januar 1999		Januar 2004	
	STN	Ikke STN	STN	Ikke STN	STN	Ikke STN	STN	Ikke STN
Grunnsk.	15,7	13,6	15,2	13,2	15,4	13,7	15,6	14,1
Vgs.	8,9	7,9	8,9	7,8	11,4	10,0	12,8	12,3
Høyere utd. (kort el. lang)	2,3	2,7	2,1	2,5	3,5	3,4	5,1	4,6
Uoppgitt el. ingen utd.	1,2	0,8	1,0	0,7	1,0	0,6	1,0	0,6

4.1.7 Uførhet i forhold til bosted ved kysten eller bosted i innlandet

Tabell 7 og 8 presenterer andel uføretrygdede i forhold til bosted i innlandet eller ved kysten på ulike tidspunkter mellom 1992 og 2004. Tallene er inndelt etter STN- og ikke STN-område og etter aldersgrupper over og under 30 år. For menn i alderen 30 år og yngre bosatt i STN- området er det ingen forskjell mellom kyst og innland. Kystområdene innenfor STN har en litt høyere andel uføretrygdede menn over 30 år enn innlandet. Det er en generelt høyere andel uføretrygdede i STN-områdene. Spesielt er dette markert for menn som bor i innlandet. Mønsteret har holdt seg ganske stabilt i hele tidsperioden.

For kvinner er det ikke i de to aldersgruppene markante forskjeller mellom kyst og innland når det gjelder andelen uføretrygdede. Det kan se ut som om andelen uføretrygdede unge kvinner er litt høyere i innlandet enn ved kysten, men at dette muligens jevner seg ut mot slutten av tidsperioden. Når det gjelder kvinner over 30 år, kan det se ut som om kysten har den høyeste andelen uføre, men at dette også jevner seg ut mot slutten av tidsperioden. Utenfor STN-områdene er det en markant høyere andel uføre menn over 30 år ved kysten enn i innlandet.

Tabell 4.7 Andel uføretrygdede i forhold til bosted (kyst vs. innland) i ulike tidsintervaller i og utenfor STN-området (STN og ikke STN), kvinner. Tallene oppgitt i prosent

		Tidspunkter							
		Januar 1992		Januar 1994		Januar 1999		Januar 2004	
		STN	Ikke STN	STN	Ikke STN	STN	Ikke STN	STN	Ikke STN
Kyst	30-	0,6	0,5	0,6	0,4	0,6	0,5	0,4	0,5
	31+	17,3	15,2	16,2	14,4	16,4	14,7	16,7	15,4
Innland	30-	1,0	0,4	0,8	0,4	0,8	0,6	0,1	0,6
	31+	15,1	10,5	14,0	9,6	13,2	12,1	12,5	14,3

Tabell 4.8 Andel uføretrygdede i forhold til bosted (kyst vs. innland) i ulike tidsintervaller i og utenfor STN-området (STN og ikke STN), menn. Tallene oppgitt i prosent

		Tidspunkter							
		Januar 1992		Januar 1994		Januar 1999		Januar 2004	
		STN	Ikke STN	STN	Ikke STN	STN	Ikke STN	STN	Ikke STN
Kyst	30-	0,8	0,5	0,7	0,4	0,7	0,5	0,7	0,5
	31+	15,6	12,9	14,3	11,8	14,4	11,5	15,4	12,0
Innland	30-	0,7	0,1	0,6	0,2	0,8	0,5	0,5	0,2
	31+	13,4	7,7	12,7	6,9	11,3	7,3	11,5	9,4

4.2 Sosialhjelp

Sosialhjelp er en lovfestet ordning som skal sikre at alle har nok midler til livsopphold. Dette er ment å være en midlertidig hjelp og skal bidra til å gjøre mottakeren økonomisk selvhjulpen (Nav, 2010).

4.2.1 Sosialhjelp i Norge

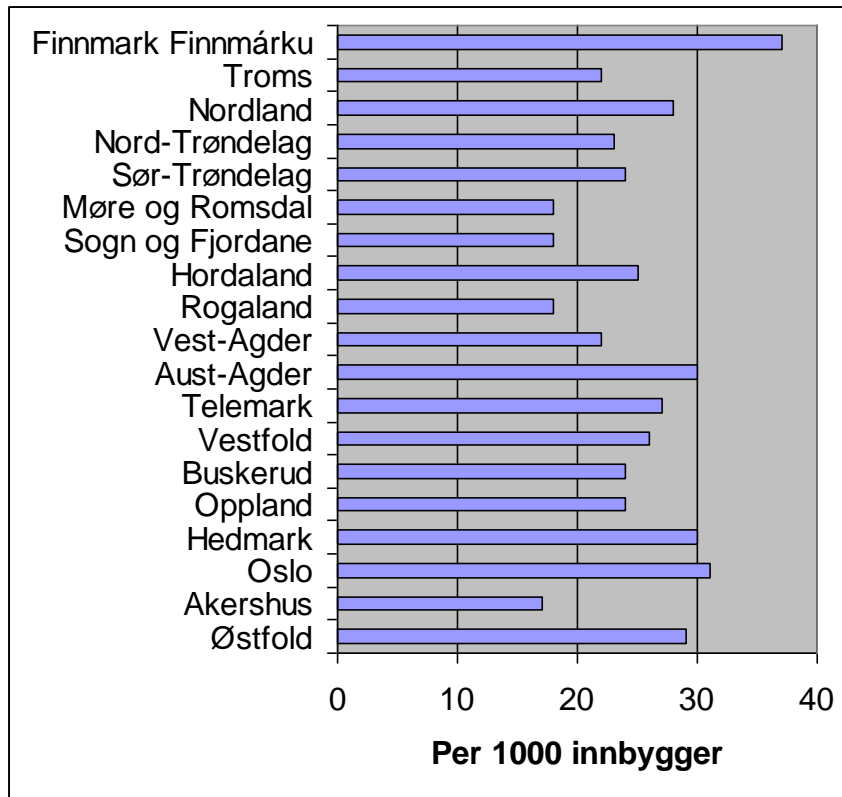
I 2008 var det i alt 109 300 mottakere av økonomisk sosialhjelp i Norge. Antall sosialhjelpsmottakere nådde en topp med nær 165 000 mottakere i 1993, og har siden gått ned. Fra 2007 til 2008 har nedgangen avtatt.

På landsbasis viser tall at om lag 25 prosent av sosialhjelpsmottakerne er i alderen 30–39 år. Denne andelen har holdt seg nokså stabil de siste 20 årene. Gruppen i alderen 20–29 år er fortsatt den største, med nær 30 prosent av sosialhjelpsmottakerne. I 2008 fortsatte tendensen med at denne gruppen utgjør en stadig mindre del av mottakerne, mens det blir relativt flere mottakere mellom 40 og 67 år (40 % av mottakerne i 2008, SSB, 2010). Generelt har man sett at bruken av sosialhjelp er sterkt knyttet til arbeidsmarkedet, dvs. at bruken av sosialhjelp avtar når det er lav arbeidsledighet.

4.2.2 Geografiske ulikheter når det gjelder å ta imot sosialhjelp i Norge

Nasjonale tall viser fylkesvise forskjeller i andelen mottakere av sosialhjelp (figur 2). Det er for eksempel dobbelt så mange som mottar sosialhjelp i Finnmark som i Akershus. Finnmark har de siste årene også hatt den største økningen i mottakere av og utgifter til sosialtrygd, mens Vest-Agder og Buskerud har hatt størst nedgang.

Figur 4.1 Fylkesvis andel av personer som mottok sosialhjelp i 2008. Kilde: SSB

4.2.3 Hva vet vi om forekomsten av sosialhjelp i den samiske befolkningen?

Det foreligger ingen publiserte studier i Norge om forekomst av sosialhjelp i den samiske befolkningen.

4.2.4 Geografibaserte tall fra Statistisk sentralbyrå om sosialhjelpsmottak

Uten personregister over etnisitet er det, som for uføretrygd, ikke mulig basert på nasjonale trygderegister å framskaffe individbasert statistikk som viser forekomsten av sosialhjelp i den samiske befolkningen. Statistisk sentralbyrå har derfor på oppdrag fra Faglig analysegruppe for samisk statistikk framskaffet geografibaserte tall som viser forekomst og nye

tilfeller av sosialhjelp utenfor og innenfor STN-området. Befolkningen utenfor STN-områdene er definert som bosatt i Nord-Norge nord for Saltfjellet utenfor STN-området. Byene Alta, Tromsø, Harstad og Bodø er ekskludert.

I tabellene presenteres andel mottakere av sosialhjelp på ulike tidspunkter fra 1992 til 2004 i tillegg til nye mottakere per 1000 innbyggere i tre tidsintervaller fra 1994 til 2008. Andelen mottakere av sosialhjelp på bestemte tidspunkter gir et bilde av omfanget av denne typen stønad i befolkningen. Antall nye tilfeller av mottakere per 1000 innbyggere i definerte tidsintervaller sier for eksempel noe om andelen som mottar sosialhjelp, øker eller avtar.

Dataene er presentert for kvinner og menn separat og er inndelt etter alder, utdanning og bosted (kyst/innland).

Tallene er kun oppgitt i andeler (per 1000 eller prosent) og det er ikke gjort statistiske analyser for å teste om ulikhetene er såkalt statistisk signifikante.

4.2.5 Andelen sosialhjelpsmottakere i forhold til alder

Tabell 9 og 10 presenterer andelen sosialhjelpsmottakere i og utenfor STN-områdene nord for Saltfjellet. Totalt sett framkommer det at menn i disse områdene i større grad enn kvinner mottar sosialhjelp. Både for kvinner og menn finner vi den største andelen mottakere i den yngste aldersgruppen. I 2004 mottok om lag 3,5 prosent av alle menn i alderen 20–30 år sosialhjelp både i og utenfor STN-områdene nord for Saltfjellet. For kvinner var de tilsvarende andelene om lag halvparten. For menn over 30 år var det en litt høyere andel sosialhjelpsmottakere i STN-områdene enn i ikke-STN-områder, både i 1999 og 2004, ellers var det ingen markante forskjeller innenfor og utenfor STN-områdene.

Tabell 4.9 Andel mottakere av sosialhjelp i ulike tidsintervaller i og utenfor STN-området (STN og ikke STN), kvinner. Tallene oppgitt i prosent

Alder	Tidspunkter							
	Januar 1992		Januar 1994		Januar 1999		Januar 2004	
	STN	Ikke STN	STN	Ikke STN	STN	Ikke STN	STN	Ikke STN
20–30	2,1	2,6	2,0	2,2	2,0	1,7	1,7	2,1
31–45	1,6	1,5	1,2	1,3	1,5	1,2	1,4	1,4
46–66	0,6	0,7	0,7	0,6	0,5	0,5	0,7	0,5
Totalt 20–66 år	1,4	1,6	1,3	1,3	1,2	1,1	1,2	1,2

Tabell 4.10 Andel mottakere av sosialhjelp i ulike tidsintervaller i og utenfor STN-området (STN og ikke-STN), menn. Tallene oppgitt i prosent

Alder	Tidspunkter							
	Januar 1992		Januar 1994		Januar 1999		Januar 2004	
	STN	Ikke STN	STN	Ikke STN	STN	Ikke STN	STN	Ikke STN
20–30	2,6	3,5	2,1	2,9	2,6	2,6	3,5	3,7
31–45	2,3	2,1	2,4	2,0	2,4	1,9	2,7	2,4
46–66	1,2	0,8	0,9	0,8	1,5	0,7	1,4	1,0
Totalt 20–66 år	2,0	2,1	1,8	1,9	2,1	1,6	2,3	2,1

Tallene for nye sosialhjelpsmottakere i ulike femårsintervaller (tabell 11 og 12) viser at STN-områdene ligger noe høyere enn områdene utenfor STN både for kvinner og menn. Andelen nye mottakere av sosialhjelp er betydelig høyere i aldersgruppen under 30 år og lavest i den eldste aldersgruppen. Både for kvinner og menn har det vært en gradvis nedgang i andel nye mottakere av sosialhjelp i løpet av de tre tidsintervallene som er framstilt i tabellene. Dette kan antakelig delvis forklares av nedgang i arbeidsledighet i løpet av samme periode.

Tabell 4.11 Nye mottakere (per 1000) av sosialhjelp i ulike tidsintervaller i og utenfor STN-området (STN og ikke STN), kvinner

Alder	Periode					
	1994–1998*		1999–2003**		2004–2008***	
	STN	Ikke STN	STN	Ikke STN	STN	Ikke STN
20–30	165,6	137,5	137,8	113,6	128,5	92,9
31–45	110,6	76,5	103,5	71,0	94,5	61,4
46–66	58,7	38,0	54,7	30,4	45,2	27,5
Total	107,9	81,6	92,1	67,0	79,2	54,5

* perioden går fra februar 1994 til januar 1999

** perioden går fra februar 1999 til januar 2004

*** perioden går fra februar 2004 til desember 2008

Tabell 4.12 Nye mottakere (per 1000) av sosialhjelp i ulike tidsintervaller i og utenfor STN-området (STN og ikke STN), menn

Alder	Periode					
	1994–1998*		1999–2003**		2004–2008***	
	STN	Ikke STN	STN	Ikke STN	STN	Ikke STN
20–30	177,9	138,2	142,0	113,4	137,6	101,5
31–45	138,3	83,0	108,4	76,1	103,0	64,2
46–66	66,6	40,8	66,5	37,4	60,5	32,8
Total	124,1	85,7	99,6	71,4	91,0	59,6

* perioden går fra februar 1994 til januar 1999

** perioden går fra februar 1999 til januar 2004

*** perioden går fra februar 2004 til desember 2008

4.2.6 Sosialhjelp og utdanning

Tabell 13 og 14 viser at andelen sosialhjelpsmottakere er størst blant personer som kun har grunnskoleutdanning, og at det er en større andel menn enn kvinner som mottar sosialhjelp. For de to første tidspunktene presentert i tabell 13 ser det ut som om menn bosatt i STN-området og med kun grunnskoleutdanning mottok sosialhjelp i noe mindre grad enn menn bosatt utenfor dette området. Mot slutten av perioden opprettholdes ikke dette mønsteret.

For kvinner var det også en antydning til at andelen sosialhjelpsmottakere med bare grunnskoleutdanning var noe mindre i STN-området enn i området utenfor STN i begynnelsen av perioden, men at dette skillet viskes ut mot slutten av perioden.

Tabell 4.13 Andel sosialhjelpsmottakere i forhold til utdanningsnivå i ulike tidsintervaller i og utenfor STN-området (STN og ikke STN), menn. Tallene oppgitt i prosent

	Tidspunkter							
	Januar 1992		Januar 1994		Januar 1999		Januar 2004	
	STN	Ikke STN	STN	Ikke STN	STN	Ikke STN	STN	Ikke STN
Utdannelse								
Grunnsk.	2,3	2,6	2,1	2,5	2,6	2,4	2,9	3,1
Vgs.	1,2	1,2	1,1	1,1	1,1	0,9	0,9	0,9
Høyere utd. (kort el. lang)	0,4	0,4	0,4	0,4	0,3	0,4	0,2	0,4
Uoppgitt el. ingen utd.	0,2	0,6	0,2	0,5	0,2	0,3	0,8	1,0

Tabell 4.14 Andel sosialhjelpsmottakere i forhold til utdanningsnivå i ulike tidsintervaller i og utenfor STN-området (STN og ikke STN), kvinner. Tallene oppgitt i prosent

	Tidspunkter							
	Januar 1992		Januar 1994		Januar 1999		Januar 2004	
	STN	Ikke STN	STN	Ikke STN	STN	Ikke STN	STN	Ikke STN
Utdannelse								
Grunnsk.	1,5	1,9	1,4	1,7	1,2	1,3	1,4	1,5
Vgs.	0,9	1,0	1,0	0,9	0,9	0,7	0,8	0,7
Høyere utd. (kort el. lang)	0,2	0,2	0,4	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1
Uoppgitt el. ingen utd.	0,1	0,2	0,1	0,2	0,1	0,2	0,3	0,5

Tabell 15 og 16 viser andelen sosialhjelpsmottakere i forhold til bosted (kyst/innland) i aldersgruppen 30 år og yngre og aldersgruppen over 30 år.

For kvinner 30 år og yngre ser det ut som om STN-områder i innlandet har hatt lavere forekomst av sosialhjelp enn STN-områder ved kysten, mens det for kvinner over 30 år i begynnelsen av tidsperioden var høyere forekomst i STN-områdene i innlandet enn ved kysten. Dette mønsteret snur fra 1999. Innlandsområder utenfor STN har en betydelig lavere andel sosialhjelpsmottakere enn innlandsområder innenfor STN. Det gjelder både for kvinner og menn. For kystområdene er det ingen markante forskjeller mellom områdene i og utenfor STN verken for menn eller kvinner.

Tabell 4.15 Andel sosialhjelpsmottakere i forhold til bosted (kyst vs. innland) i ulike tidsintervaller i og utenfor STN-området (STN og ikke STN, kvinner. Tallene oppgitt i prosent

		Tidspunkter							
		Januar 1992		Januar 1994		Januar 1999		Januar 2004	
		STN	Ikke STN	STN	Ikke STN	STN	Ikke STN	STN	Ikke STN
Kyst	30-	1,1	1,1	1,1	1,0	0,9	1,0	0,8	1,0
	31+	0,9	0,8	0,7	0,8	0,8	0,7	0,8	0,8
Innland	30-	0,7	1,0	1,1	0,6	0,6	0,4	0,7	0,3
	31+	1,2	0,2	1,1	0,4	0,5	0,4	0,6	0,3

Tabell 4.16 Andel sosialhjelpsmottakere i forhold til bosted (kyst vs. innland) i ulike tidsintervaller i og utenfor STN-området (STN og ikke STN), menn. Tallene oppgitt i prosent

		Periode							
		Januar 1992		Januar 1994		Januar 1999		Januar 2004	
		STN	Ikke STN	STN	Ikke STN	STN	Ikke STN	STN	Ikke STN
Kyst	30-	1,4	1,6	1,3	1,3	1,2	1,3	1,6	1,8
	31+	1,3	1,2	1,2	1,2	1,4	1,1	1,6	1,4
Innland	30-	1,2	0,7	0,6	0,6	1,3	0,5	1,4	0,9
	31+	2,5	0,6	2,2	0,4	2,4	0,3	1,8	0,5

4.3 Oppsummering, kommentarer og anbefaling for videre forskning

Intensjonen med dette kapitlet har vært å systematisere og kommentere statistikk over omfanget av uføretrygd og sosialhjelp i den samiske befolkningen. På grunn av mangel på individbaserte data om etnisitet har geografi vært brukt som indikator på samisk tilhørighet. I tolkningen av dataene må begrensingen som dette representerer, tas hensyn til når disse tallene skal relateres til den samiske befolkningen.

Generelt framkommer det at STN-områdene ikke har hatt den samme kraftige økningen i uførhet som den som har vært registrert i Norge i tidsperioden dataene er hentet fra. STN-områdene har imidlertid en noe høyere andel uføretrygdene enn områdene utenfor STN nord for Saltfjellet (de store byene ekskludert).

Den største andelen uføre finner vi i gruppen med lavest utdanning, og dette gjelder både for kvinner og menn. I tillegg framkommer det at andelen er høyest hos menn i innlandet innenfor STN-området og hos personer i den høyeste alderskategorien. Den største andelen kvinnelige sosialhjelpsmottakere finner vi i gruppen 30 år eller yngre, mens andelen for mennenes del er omtrent lik i aldersgruppene 20–30 år og 31–45 år.

Det framkommer ingen markant forskjell mellom STN-områdene og områdene utenfor når det gjelder sosialhjelpsmottakere, bortsett fra at andelen nye sosialhjelpsmottakere var noe høyere i STN-områdene enn utenfor disse områdene nord for Saltfjellet.

Den største andelen sosialhjelpsmottakere finner vi blant personer med kort utdanningslengde. Det var ingen forskjeller i dette mønsteret innenfor og utenfor STN. En betydelig større andel menn bosatt i innlandet i STN-områdene var mottakere av sosialhjelp sammenliknet med menn bosatt i innlandet utenfor STN-området.

En vesentlig begrensning i datamaterialet som er presentert, er at det ikke er testet gjennom såkalte statistisk analyser. En slik analyse, der de ulike variablene (alder, kjønn, geografi og utdanning) gjensidig er justert for, vil kunne gi et bedre bilde av sammenhengen mellom disse forholdene og risiko for uføretrygd eller sosialhjelp.

For å kunne beskrive årsakssammenhenger mellom ulike levekår og livsforhold når det gjelder uføretrygd og bruk av sosialhjelp i den samiske befolkningen, er det nødvendig med studier hvor etnisitetsinformasjon på individnivå inngår. Dette vil kunne være av verdi for overvåking av utviklingen i bruk av disse trygdeytelsene i den samiske befolkningen, og nødvendig i forbindelse med iverksetting av forebyggende tiltak.

Referanser

Bjørngaard JH, Krokstad S, Johnsen R, Karlsen AO, Pape K, Støver M, et al. (2009) Epidemiologisk forskning om uførepensjon i Norden. *Nor J Epidemiol*;103-14.

Bragstad T og Hauge L (2008). Geografisk variasjon i uførepensjonering 1997–2004. NAV rapport Nr 4.

NAV (2010). <http://www.nav.no/Pensjon>, aksessert mai, 2010.

Statistisk sentralbyrå (2010). <http://ssb.no/soshjelpk>, aksessert mai, 2010.